

Várszegi Asztrik

Senki sincs kizárva

Pannonhalmi Főapátság
Pannonhalma, 2006

Tartalom

Előszó	9
INTERJÚK	
A lelkiesség is része a teljességnek. A politikai távolságtartásról, az alapkérdésről és a legfőbb protokollszabályról	13
A <i>Vigilia</i> beszélgetése Várszegi Asztrikkal	19
Elmondható történet	31
Interjú Várszegi Asztrik pannonhalmi főapáttal	40
BESZÉDEK	
Köszöntő Őszentsége II. János Pál pápa látogatása alkalmából	49
Pannonhalma millenniuma	52
Magyar megfontolások a Soáról	58
Bölcskei Gusztávnak, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspökének beiktatására	64
A dalai láma köszöntése	67
Friedrich Born (1903–2003)	68

HOMÍLIÁK, MEDITÁCIÓK

Advent	73
Karácsony, éjféli misére	76
Elmélkedés Szilveszter vigíliáján	79
Szent Márk evangélista vigíliáján	82
Homília a Bencés Diákszövetség találkozóján	85
Nagypéntek	89
Homília húsvét vigíliáján	93
Homília ballagási misére	96
Útravaló diákjainknak vakációra	99
Urunk Színeváltozásának ünnepén	101
Szent István király ünnepe	104
Homília a Szent Kereszt Felmagasztalásának ünnepén	108
Az egyház nem akar hatalmat	110
Cziráki Lajos festőművész temetésén	112
Endreffy Zoltán (1944–2005)	115

ELŐADÁSOK

Az ökumenikus gondolat Pannonhalmán	121
Az egyházak és az emberi jogok.	128
Klebelsberg és az egyház.	136
A Remény él.	142

TANULMÁNYOK

Jézus Krisztus egyháza és a nemzet	151
Pannonhalma a magyar kultúrában. Történeti eszmélődés	161

KÉPEK

A képek jegyzéke	175
----------------------------	-----

Előszó

A Várszegi Asztrik főapát hatvanadik születésnapja és tizenöt éves apáti szolgálata emlékére kiadott sorozat harmadik kötetét tartja kezében az Olvasó.

Barátai, rendtársai után ő maga szólal meg az elmúlt tizenöt év távlatából. A műfaj gazdagsága és változatossága folytán feltárul spiritualitása, szellemisége, egész egyénisége. Megszólal benne az egyháza megújulásáért munkálkodó püspök, a monostorát szenvedélyesen szerető apát, az egyházak egységtörekvésén fáradozó főpap, a különböző társadalmi csoportok kiengesztelődését segítő közéletli személyiség, a nemzet öntudatát formáló állampolgár, a diákjait ballagáskor vagy a vakáció előtt „életbe indító” tanár, az istenfélő embereket szolgáló lelkipásztor, az imádság és a munka feszültségében élő monachus.

Ez mind maga Várszegi Asztrik, a főapát, de ez mind maga a pannonhalmi monostor is egyszersmind. Hiszen a monostor, Szent Benedek szándéka szerint, az apát által vezetett közösség. Ám amint a monostor karakterét az Isten akaratát fürkésző apát irányítása által nyeri, úgy küldetését az apát is az istenfélő testvérek hűségét tapasztalva tudja teljesíteni.

Asztrik főapát úr közvetlen, barátságos egyénisége, tiszta embersége, hitből fakadó belső derűje sugárzik e sorokból. Ez teszi őt képessé arra, hogy előítélet nélkül szóba álljon mindenkivel, aki nyitott szívvel fordul hozzá, hogy meghallgassa, együtt érezzen vele, tanúságot tegyen előtte Isten szeretetéről.

A kötet arról tanúskodik, hogy az apát és monostora a harmadik évezred küszöbén megújult apostoli lelkületre törekszik. Hivatásunk és küldetésünk ma különösen is tanúságot tenni a világosságról, a hitből élni, az egység, a kiengesztelődés, a megbékélés szolgájává válni.

Nagy fantázia van ebben, valódi örömet ad annak az emberi életnek, amelyből

senki sincs kizárva!

*Hortobágyi Cirill
perjel*

Elmondható történet*

„Magadért, magadnak teremtettél meg minket, Istenünk,
és nyugtalan a mi szívünk, amíg benned a nyugalmat nem találja.”

Szent Ágoston

Katona voltam, Baján. Kirendeltek a konyha takarítására. A szakács, nagydarab gyerek, a tűzhelynél tett-vett, én meg lelkiismeretesen mosom fel a konyhát. A csendet csak a munkánkból eredő zajok zavarták meg. Majd egy abszurd dráma attraktív párbeszéde következett. Te pap vagy? Én még messze voltam ettől, de ráhagytam. Nem nősülhetsz meg? – faggatott az őszinte részvét. Megnősülhetek. Hogyhogy? Tudod, az embernek különbséget kell tudni tenni, hogy valamit tiltanak, vagy szabadon választ. Értetlenkedve néz. De piálni csak piálsz? Ördögöd van, nem piálok. Szép lassan végigmentünk az élet örömein. Így zárta kérdéseit: Hát akkor te minek élsz? Én így: Hogy olyanok, mint te, eltűnődjenek, hogy valami más is van. Ez a párbeszéd és még néhány személyes tapasztalat nagy tanulság volt. „Bevezető” lelkipásztori gyakorlat. Hogyan lehet az életről „másképp” gondolkodni, hogyan kell emberekkel párbeszédet kezdeni. Kinyitni a másikat, magamat. A „kapu”, ha lassan is, de kinyílt. Át kellett lépni a küszöböt. Tettem. 23-24 éves voltam.

* Megjelent a *Népszava* 2005. december 24-i számában. A riporter LÁSZLÓ György.

Utam Pannonhalmáig

1946-ban születtem Sopronban. Vallásos, katolikus nevelést kaptam. Hároméves voltam, amikor szüleim elváltak, innen kezdve két család nevelt. Édesanyám, 1952-öt írunk, beíratott hittanra, de ez csak néhány hónapig tarthatott. Utána titokban jártam plébániai hitoktatásra. Édesanyám gyári munkásnőként dolgozott. Egyszer takarítás közben kizuhant az ablakon, gipszágy hónapokig. Könyvtáros lett a városi könyvtárban. Szerette. Az ötvenes évek elején a kor „kettős kötésében” éltem. Az iskolában semmit sem mondhattam arról, amit otthon beszéltünk. Megzavart volna? Nem. Mára elhomályosult gyermekkori élmények, de a plébániai hittan jó érzései megmaradtak. Nem vettem észre magamon, hogy azt teszem, ami kötelező. Szelíd partizánalkat lennék?

Csodálatos nagymamám volt, meghatározó egyénisége életemnek. Első gimnazista voltam. Nagymamám munkába ment, én kerékpároztam haza. A sarkon összefutottunk. Rám nézett (átható kék szemei voltak). Feleltél valamiből? Nem. Ne füllents. Töredelmesen bevallottam, hogy matematikából egyest kaptam. Nem baj, fiam, majd kijavítod. Furdalt a kíváncsiság – nagyon bensőséges, jó kapcsolatban voltunk –, honnan tudad? Ismerlek, fiam, láttam a szemedben a szomorúságot. Eligazított. Én is körül szoktam nézni, látom az embe- reket, és akármilyen nagy hangja valakinek, teátrális a megjelenése, az ember a tekintetéből látja a lelkét. Érzékenység, tapasztalat.

Gyerekkoromtól kezdve „város-élményem” van. Erős kötődés Sopronhoz. Az egy- mást nem zavaró hagyományok, a város konzervatív, klasszikus, helyenként mai jellege. A templomok égre néző tornyaikkal. A város és a dombokon lassú igyekezettel felfelé igyek- vő természet meghitt szimbiózisa. Ha egy jelzőre lenne szükségem a városról, akkor a biz- tonság szó a legerősebb, amit emlékezetem előhív. Két éve Jeruzsálem lépett be meghatá- rózó városaim sorába. A világban a helyét kereső, minden embertelenséget túlélő zsidó nép ta- lálta meg régi-mai szent városát. A hagyományok, a modernség, az ókor kövei, a 20. század építészeti anyagai és a hit nyújtotta ki kezét egymás felé.

A kronológiai rend kedvéért. Már az óvodában is dicsekedhettem nagy barátságokkal. A középiskolában baráti kör. Szükséges, jó. Személyes, meghitt barátság fűzött Soós Péterhez. Nyitott volt, kíváncsi. Megemlíteném, mert ma is „belép” olykor, bár nem él.

Tanítók, tanárok? Hatás? Példaként. Tassy néni, Fini néni, Bodnár Éva. A középiskolában Bognár Ferenc, az osztályfőnököm. Az egyetemen Székely György előadásai a bencésekről. Felszabadított még meglévő görcseimtől. Mindegyikük nyomot hagyott bennem, épített, mutatta az utat.

Bencés szerzetes akartam lenni. Felháborodás otthon, kívül. A makacsságot erősítette bennem egy iskolai tábor néhány felszínes tanára (tudtam, hogy másnak kell lennem), egy rendtársam újmiséje. Az első a szerzetesség mellett érvelt, a másik megerősítette ezt. 1964, Pannonhalma. Belső szabadság, függetlenség. Otthont, biztonságot nyújtott. Az lehettem, ami lenni szerettem volna, keresztény.

1956 mesélt élménye, majd 1968 már érzékelhető tapasztalata. Behívó. A biztonság helyett a teljes védtelenség, a közösség helyett magány. Egyedül voltam. Csak Istenre hagyatkozhattam. Leszerelésem után a bölcsészkar. Befogadtak. Amit ekkor az életben általában tapasztaltam, az nem ellenségeskedés volt, inkább a közöny és az értetlenség. De védett voltam a hitemtől.

Isten valósága

Tizennyolc éves koromban, ekkor az ember még nagyon tapasztalatlan, nagyon gyermek, tudva ezt, mégis így fogalmaztam, amikor a szerzetesi élet mellett döntöttem: Nincs ember, aki a vágyaimat, szeretetvágyamat be tudná teljesíteni. Ezért a legnagyobbra törekszem. Életünk során, de főleg „alkonyatkor” egyetlen probléma az ember számára: Hol találok meg az én Istenem? Csak saját tapasztalatomra tudok hagyatkozni. Ezen a területen mozgok több-kevesebb biztonsággal, és bár döntésemet fiatalon hoztam meg, abból indulok ki,

hogy bizonyos dolgokat nem tehetek meg, ezért arra koncentráltam, koncentrálok, hogy mit nyerhetek.

Szeretném megfogalmazni, hogy mit jelent Pannonhalma, az, hogy bencés szerzetes, az, hogy mi is valójában a kolostor. Az emberek olvasmányaik, filmek alapján tudnak valamit minderről, de ezek mozaikok, az összkép külsődleges. Torzó az egész helyett. Hivatásunk jelentős része ennek megváltoztatása, egy hit keresése. Az úton, az út végén választ igyekszünk adni az Isten, mások és magunk igaz szeretetére. A bencés szerzetes figyel, megtalálja, megtalálni véli a dolgok lényegét, és közli azt. Erről értesít. Tovább... A legfontosabb, hogy a kolostorba belépő valóban Istent keresi-e. Hogy megvan-e benne a keresés vágya. Ha eljut Isten megismeréséig, egy láthatatlan, mégis mindenhol jelenlevőre, és ezt felismerve, újra és újra tolmácsolja kérdéseit és az ezekre kapott válaszait, akkor elmondhatja, hogy célját megtalálta. Tapasztalatom, hogy azok mellett éreztem magam biztonságban, akik értették, hogyan kell kimutatni, megértetni a szeretetet. A gondolat, a szó, ami Istentől ered, s egy közvetítőt át eljut hozzám. Aztán már csak Istennel állok szemben. Ideális kommunikáció, mondaná a ma embere. Így van, ez a folyamat megy végbe, ennek kell, kellene történnie, mondom én.

Isten megismeréséhez vezető vallásos út? Szavának meghallgatása, megértése? Az egyház rendelkezésemre bocsátja (Ószövetség, Újszövetség és sok másféle forma) mindazt, ami megkönnyíti az utam, de fontossága nem elsősorban a rituáléból fakad. Az ember lelkének, testének együttes befogadókészségén múlik, hogy mit érzel. Megfogalmazza a mindennapok örömeit, vergődéseit, önmaga és mások megoldatlan kérdéseit, vágyait. Azt próbálom megfogalmazni, hogyan tud az ember érthetően választ kapni arra, hogy élete minősége elviselhető, mi több, örömteli legyen. A legfontosabbnak nem azt tartom, hogy köztünk álljon egy közvetítő, hanem egy-egy ember eljusson oda, hogy alapállása legyen olyan, hogy megértse, befogadni és használni tudja a „választ”. Istenről úgy beszélünk, hogy emberi fogalmakat használunk. Nagy terheket rak ránk. Földi tapasztalataink ezt diktálják, de tud-

nunk kell, hogy ezek nem alkalmazhatók rá, mert mindig létezett, létezni is fog. Öröm, hűség, fájdalom. Néhány szó. Fogalmilag megközelíthetők, a valóságban megfoghatatlanok, mégis megéljük. Örömtelien vagy szenvedéssel. Ugyanígy vagyunk Isten valóságával is. Örömmel vagy fájdalommal megélhetjük távolságát, vagy hallgatását, közelségét. Nem kell túlbonyolítani a dolgot. Mindehhez még szertartások sem kellenek. Nagyon sokan részesei voltak ennek. A trauma valós. A biztonság, a belső kapcsolat Istennel megszakad. Valami eltört. Auschwitz után a zsidóság ezt fájdalommal meg is fogalmazta. Azt gondolom, hogy nem csupán a zsidóságnak, de a keresztény hívőknek is nagyon takarékoskodniuk kell a szavaikkal, ez nem mennyiségi kérdés, nem inflálódhat, mit mond Istenről. Nehéz.

Kérdések, válaszok

A kérdező ember kérdez. Mit csinál a férfi, a nő, aki párkapcsolatra lett teremtve, és megajándékozták a vágygal, szerelemmel. Ezt válaszolom. Amikor Jézus magához hívja a tanítványokat, nem azt mondja, hogy ezt vagy nem tehetik meg, hanem valami olyasmit mutat, amit az ember örömmel vállal. Ha ezt tudatosan éli meg, sok érzés elveszti intenzitását, és más léphet a helyébe. Sok függ a közösségtől, amelyben él. Magánya megszűnik. Ha a motiváció, a cél, ami előtte van, erős, akkor vágyai határon belül tarthatók. Attól, ha az ember szerzetes, nem lesz „semleges”. Ha ezt az érzést nem képes legyőzni, de egyszeri, van bűnbánati útja. Ha meghaladja az erejét, egyetlen becsületes utat tudok, a szerzetesi életet abba kell hagyni. Legyünk most nagyon földhözragadtak. Mindannyian törekenyek vagyunk. Ha válaszúthoz érkezünk, felelnünk kell. El kell tudni dönteni, hogy ki (mi) az, ami nélkül nem tudok élni. Az ember tud válaszolni erre a kérdésre. Nem a külsőségekre gondolok. Belülről képes rá. Képes akár a sorsát meghatározó kérdésekre is választ adni.

A kérdező ember kérdez. Néhai II. János Pál pápáról, cselekedeteiről, a holokausztról. Ezt válaszolom. II. János Pál elment Auschwitzba, és a legsúlyosabb szavakat mondta ki. Itt térdepelek a Golgotán. Térdepelni? Ez az egyetlen és a legtöbb, mondta Pilinszky János.

Én is így gondolom. Azt mondom, a parancsolatok közt ott van, ne ölj, mégis megteszik. Erkölcünk van, tartásunk hozzá, de ebből nem következik, hogy ezeket meg is tudjuk tartani. Az sem következik belőle, hogy el kell vetni, mert ha ezt tesszük, még a kapaszkodónk is eltűnik. Holokauszt. Tudjuk, hogy az emberek mindig irtották egymást. Aztán megérkezett a 20. század, és egy egész népet nem azért akartak kiirtani, mert „ilyen vagy olyan”, hanem mert azok, akik. II. János Pál erre válaszolt.

A kérdező ember kérdez. Az abortuszról, az eutanáziáról, a morálisan nehezen megítélhető helyzetekről. Ezt válaszolom. Amikor egyházzal, Istentől beszélünk, mindig az életről beszélünk. Az élet védelméről, ápolásáról. Az egyház olyan a népek között, mint egy nemzetek fölé emelt jel, amely után lehet igazodni. Mint anya, aki neveli, tanítja gyermekét. Azt gondolom, hogy mindent nem lehet rábízni a gyermekre, a gyermeki lelkiismeretre, megtévesztheti a szabadság nehezen felmérhető súlya. Amikor az egyház az isteni hagyományra, parancsra az életet védi, abortuszellenes. Az életet védi, amikor az eutanázia ellen foglal állást, vagy amikor tiltja a kondom használatát. Azt az egyetemes szándékot kell nézni, hogy az életet védi. Ez még akkor is így van, ha egyes esetekben el kell térni ettől. Itt fel lehet tenni azt a kérdést, hogy mikor, meddig kell engedelmessé válni, mikor lehet, kell nemet mondani. Azt gondolom, hogy lehetnek olyan kiélezett helyzetek, amikor egy „nem”, vagy emberhez méltó halál mellett kell döntenünk. Nem szabad megengedni azt, hogy a rossz példa tömegeket csúsztatson szakadékba. Ilyenkor tudni kell, hogy a szabadság mérhetetlen szenvedést, pusztítást okozhat. Ha Jézus megalkuvó lett volna, nem biztos, hogy meg kellett volna halnia. Általában kell feltenni a kérdést. Nehéz a válasz az egyház számára. Egyes élethelyzetekre, magatartásformákra ki lehet mondani az általános igazságot, de, ezt hiszem, meg kell vizsgálni egyenként, hogy miről van szó. Az ember viselkedése, különösen, ha a történelem vad viharokat produkál, sokféle feleletet adhat a feltett kérdésekre. Erős belső tartás, elvekhez való ragaszkodás, de mindez „felülírható”. Cáfolhatja akár az egyén fizikai ki-

szolgáltatottsága, miközben tudja, hogy elvei, eszméi vannak, de fizikuma nem engedi végrehajtani belső parancsait.

Milyen vagyok?

Kerülni igyekszem a konfliktusokat, próbálom feloldani. Ha túl nehéz, igyekszem elemezni, feltárni, eredetét megmagyarázni. Ha erkölcsileg lehetséges, kompromisszumot kötök. Létezni kell és kapcsolatot teremteni. Segíteni. Nem csupán a katolikusoknak, de más felebarátaimnak, akikkel a sors összehoz és szükségük van rám.

Hajlandó vagyok bocsánatot kérni. Kemény, indulatos akkor vagyok, amikor alapelvekről van szó. Ha alaptalanul megvádolnak. Ha felszínesen érvelnek. Fel tudom dolgozni, de ha az álnokság megérint, nem feltétlenül szakítom meg a diplomáciai kapcsolatot, de a belső rolót lehúzó.

Vannak, akik nehezen viselnek el. Van, aki szerint megosztó vagyok. Igyekszem megfejtetni, hogy egy ilyen ember, mint én, miért kellemetlen. Miért haragszik rám? Talán mert „látom őt”. Nem veszekszem. Csak „látom” és kerülnöm. Magatartásomat többen gyengeségnek vélik. Nem az. De én is törékeny vagyok. Szenvedek olykor, olykor sírok, bár az arcomon ez nem mindig vehető észre. Amiből kiindulok, az a szeretet, a megértés.

Fontos számomra a zene. A harmóniát, a szépséget keresem. Mozart, Liszt. Szeretek énekelni. Szeretem a liturgiát. Szervesen beépült az életembe. Létszükséglet. Romantikus vagyok, mint a gyerekek. Irodalom? Jókai Mór, Mikszáth Kálmán. Természetesen kér helyet ebben a névsorban József Attila. Rendkívüli módon tisztellem ezt a tiszta Gyermeket. Magam helyett Pilinszky Jánost idézném. „Sorsa a legkülönbekével volt rokon: Hölderlinével, Kafkával, Jézuséval. Hogy mi volt benne jézusi? A tisztasága, szelíd ereje, amely nem tűrte a kompromisszumot...” Ahol képes vagyok elfelejteni a világot, az a történelem. Olvasom,

gyűjtöm. Szenvedély. A természet? A kolostor, amelyhez erősen kötődöm, megnyugtató választ ad erre. A természet határán van, közel az éghez. Együtt tudok élni a tavasszal, örülök a lehulló hónap, szenvedek a november szürkeségétől.

Szeretem az ünnepeket. Az ünnep valahol az eksztázis ideje. Kilépni, kinyílni, ünnepelni csodálatos. Karácsony. Meghittség. Összeköt. Az igazi a húsvét. Az ember átélheti a világ teremtését. Az emberi élet teremtését. Az egyház vágyainkat ünnepeletti velünk. Tudatosítja, hogy Isten a válasz az emberek kérdéseire. Arra kell készülnünk, hogy az ajándékot be kell fogadni, és ha az a szívünkben van, akkor mi is tudunk másoknak adni.

Halál? Egy hatalmas ráhagyatkozás van bennem. Ahogy mondani szoktam: Nagy mennyei honvágygal élek. Megcsodálom az Isten teremtette világot, szeretem az embereket, ragaszkodom hozzájuk. Tudom, hogy egyszer el kell búcsúznom ettől, de azt is tudom, hogy ez messze nem a teljesség. Ha ez ilyen szép, milyen lehet a tökéletes? Azt gondolom, hogy ebben a földi hazában mindenből van egy kicsi, de ez csupán „előszobája” annak, aminek lennie kell.

Mivégre vagyunk?

A személyes kapcsolatok luxusára. Találkozásra, szeretetre, felelősségre, szabadságra, életünk értelmének megtalálására. Ehhez a 61. zsoltárból idéznék: Erősségem az Isten. Végzőként elmesélnék egy történetet. Robert Fulghum írt egy remek kis könyvet *Már az óvodában megtanultam mindent, amit tudni érdemes* címmel. A végén egy csodálatos gondolat. A kereszténység jelenléte a világban valahol ebbe az irányba kell hogy hasson.

„Él valaki a földön, aki hosszú ideje nem hagy nyugtot nekem. Nem is ismer engem, de folyton beleüti az orrát a dolgaimba. Nagyon kevés bennünk a közös. Az illető idősebb nő, albán, Jugoszláviában nőtt fel, római katolikus apáca, nagy szegénységben élt Indiában. Ha hallom

a nevét, nyilatkozatait, meglátom a képét az újságban, mindig ideges leszek. De a képe mégis kinn van a dolgozószobámban. Az a kép, ahol Teréz anyának átadják a Nobel-díjat. Egy alacsony, hajlott hátú, fakó kék szarít és kopottas sarut viselő asszony áll ott. Király adta át neki. Nincs az övéhez fogható gazdagság, mert az övé legyőzhetetlen fegyver a világ bajai ellen, a szerető szív, és övé az élet örök kincse, az együttérző lélek. Ahhoz, hogy keresztültörjünk a részvétlen cinizmus falán, hogy egyedül a meg nem alkuvó szeretet fegyverét vegyük kezünkbe, hogy hihetővé tegyük az emberiség sebei gyógyításának képességét, hogy napi válósággá változtassuk az irgalmas szamaritánus történetét, hogy olyan igazi életet éljünk, amely Calcutta mellékutcáiból sugárzik, olyan bátorság és hit szükséges, amelynek létezését nem vallhatjuk be önmagunknak, de amely nélkül élnünk nem lehet. Teréz anya odanyomkodott az emelvényhez és a konferencia elméleti jellegét pillanatok alatt cselekvésre való felkészítésre változtatta át. Határozott hangon kijelentette az elbűvölt közönségnek: Nagy dolgokat nem tudunk véghezvinni, csak kis dolgokat nagy szeretettel.”